

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берлянт А. М. Картографічна грамотність і географічне навчання: Проблеми переорієнтації / А. М. Берлянт // Географія в школі. – № 2. – 1990. – С. 18.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навчальна програма / укл. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш та ін. – Київ – Тернопіль, 2004.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004.
4. Освітні технології : навч.-метод. посібник / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
5. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посібник / О. Пометун., Л. Пироженко – К. : АПН, 2002. – 136 с.

УДК 37.091.12:005.963

Ігор Вдовенко,
доктор педагогічних наук, доцент
кафедри професійної освіти
та безпеки життєдіяльності
Чернігівського національного
педагогічного університету
імені Т.Г. Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається структура інформаційно-технологічної компетенції майбутніх учителів професійної підготовки, яка зумовлена інтенсивним потоком інформації та швидким темпом амортизації знань у сучасному інформаційному суспільстві. Встановлено, що формування професійної педагогічної культури є довготривалим та багатоступінчастим процесом, який відбувається під впливом різних соціокультурних й індивідуально-психологічних факторів. В результаті дослідження доведено, що педагогічна компетентність є проміжним етапом на шляху до педагогічної майстерності, як наявність певного рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей та внутрішнього світу особистості, потреб, ціннісних орієнтацій, уявлень про людей, самого себе й результатів власної діяльності.

Ключові слова: інформаційно-технологічна компетенція, інформаційні технології, професійна підготовка та розвиток, компетентнісний підхід, педагогічна культура, мотиваційна діяльність.

В статье рассматривается структура информационно-технологической компетенции будущих учителей профессиональной подготовки, обусловленная интенсивным потоком информации и быстрым темпом амортизации знаний в современном информационном обществе. Установлено, что формирование профессиональной педагогической культуры является длительным и многоэтапным процессом, который происходит под влиянием различных социокультурных и индивидуально-психологических факторов. В результате исследования доказано, что педагогическая компетентность является промежуточным этапом на пути к педагогическому мастерству, как наличие определенного уровня сформированности знаний, умений и навыков, профессионально важных качеств и внутреннего мира личности, потребностей, ценностных ориентаций, представлений о людях, самого себя и результатов собственной деятельности.

Ключевые слова: информационно-технологическая компетенция, информационные технологии, профессиональная подготовка и развитие, компетентностный подход, педагогическая культура, мотивационная деятельность.

The article considers the structure of informational and technological competence of future teachers of professional training, which is predefined by the intensive stream of information and the rapid rate of depreciation of knowledge in modern informational society. The article has determined that the formation of professional pedagogical culture is a continuous and multi-step process that occurs under the influence of various social, cultural and individual psychological factors. The research has proved that pedagogical competence is an intermediate step on the way to the pedagogical skills, as availability of a certain level of knowledge abilities and skills formation, professionally important qualities and inner world of the personality, his or her needs, values, impressions of people, himself and the results his own activity.

Key words: *informational and technological competence, information technologies, professional preparation and development, competence approach, pedagogical culture, motivational activity.*

Одним з актуальних завдань становлення державності в Україні є реформування системи освіти. Нова освітня парадигма вимагає формування і розвитку у студентів вищої школи компетентності, ерудиції та інформаційної культури. Становлення професіонала в сучасних умовах не є можливим без чіткого визначення системи знань, умінь та навичок, професійних компетенцій, особистісних якостей фахівця. Саме формування професійних компетенцій зумовлює зміну підходів, поглядів, діяльності педагогів, управлінців, роботодавців та студентів.

Проблема розвитку інформаційної компетенції майбутніх учителів зумовлена інтенсивним потоком інформації та швидким темпом амортизації знань у сучасному інформаційному світі й недостатнім рівнем обізнаності студентів інформаційних технологій у навчальному процесі. Саме застосування інформаційних технологій у фаховій підготовці допоможе відповідати сучасним світовим стандартам професійного розвитку майбутнього учителя професійної освіти. Традиційну модель освіти змінює особистісно-орієнтована модель, яка дозволяє повніше розкрити науковий та творчий потенціал особистості студента. Але реалізація цієї моделі вимагає від педагога вищої школи відповідного підходу до роботи та вдосконалення змісту й розробки нових форм і методів активного навчання.

Аналіз проблеми фахової компетентності у процесі підготовки майбутнього фахівця досліджено вченими: В. Безруковою, Є. Данильчук, О. Зайченко, І. Зимня, Н. Кузьміною, В. Масловим, А. Марковою, В. Мельником, О. Овчарук, Є. Павлютенко, О. Піскуновою, М. Розовою, В. Рябовим, Ю. Фроловим.

Мета статті – розкрити особливості інформаційної компетенції у процесі підготовки майбутніх учителів професійної освіти.

У зв'язку із соціальним і культурним розвитком суспільства,

інформаційних й телекомунікаційних ресурсів, різні форми неформальної освіти стають все більш привабливими та доступними для студентів різних соціальних прошарків й вікових груп, що інколи є досить віддалені від професійних вчителів.

Саме в такому аспекті необхідною є орієнтація освіти на компетентнісний підхід, який повинен бути черговим етапом оновлення змісту освіти для збереження відповідності освіти до потреб сучасного економічного розвитку нашої держави та цивілізації в цілому.

Розуміння компетентнісного підходу як одного з підходів, що становлять методологічний стержень базується на суті основного поняття, що лежить в його основі – поняття «компетенція».

Поняттєвий аналіз цього феномену показує, що компетенція досить часто ототожнюється з поняттям «компетентність». Тлумачний словник подає схожі трактування цих понять [3]:

Компетентність – властивість від поняття «компетентний», а компетентний – такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий, який ґрунтується на знанні, кваліфікований.

Компетентності є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність студента до подальшого розвитку й активної участі в житті та суспільстві й поєднати певний комплекс знань, умінь, ставлень, набутих протягом засвоєння всього змісту освіти. Ключові компетентності не пов'язані з одним конкретним предметом, а набути під час засвоєння декількох або всіх одночасно навчальних дисциплін.

А. Хуторський під компетенцією розуміє задану вимогу, норму освітньої підготовки студента, а компетентність – його реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності [7].

На думку В. Безрукової, компетенція – це володіння знаннями та вміннями, що дозволяють висловлювати професійно грамотні судження, думки, оцінювання.

І. Богданова вважає педагогічну культуру динамічною системою педагогічних цінностей, способів діяльності та професійної діяльності майбутнього учителя фахової підготовки. Своє практичне втілення педагогічна культура знаходить в [2]:

- професійних знаннях і культурі педагогічного мислення;
- професійних вміннях і творчому характері педагогічної діяльності;
- саморегуляції особистості та культурі її професійної поведінки.

Формування професійної педагогічної культури, на думку О. Піскунова, є довготривалим і багатоетапним процесом, що відбувається під впливом різних соціокультурних й індивідуально-психологічних факторів протягом всієї активної творчої життєдіяльності педагога. У зміст власне професійної культури вчений вводить компетенцію, культуру

педагогічного мислення, педагогічної праці, спілкування та культуру мовлення [6].

М. Розова, наголошує, що важливим для учителя професійної підготовки є формування його загальнокультурної компетентності. Людина володіє нею, якщо вона є компетентною в ситуаціях, що виходять за межі її професійної сфери. А в структурі компетентності педагога виділяє три аспекти:

- смисловий – адекватність осмислення ситуації в загальному культурному контексті, тобто в контексті наявних культурних зразків розуміння, відношення, оцінювання;
- проблемно-практичний – забезпечує адекватність розпізнавання ситуації, відповідну постановку й ефективного досягнення мети та виконання завдань і норм у даній ситуації;
- комунікативний – фокусує увагу на адекватному спілкуванні в ситуаціях культурного контексту із врахуванням відповідних культурних зразків спілкування та взаємодії викладача та студента.

Отже, згідно з думками авторів проаналізованого напряму педагогічна культура є системоутворюючим компонентом і метою всієї вузівської професійної підготовки учителя, а професійна компетентність є її базовим компонентом, що сприяє формуванню спеціаліста високої культури.

При визначенні професійної компетентності з позиції діяльнісного підходу педагога-науковці беруть за основу суттєві характеристики професійної компетентності з точки зору особливостей педагогічної діяльності [4].

За А. Марковою, професійна компетентність є сукупністю чотирьох сторін професійної діяльності учителя: педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість педагога та навченість. У кожному з цих блоків вирізняються об'єктивно необхідні педагогічні знання, вміння, професійні психологічні позиції. За нею професійна компетентність це – психічний стан, що дозволяє діяти самостійно й відповідально, володіння людиною здатністю та вмінням виконувати певні трудові функції, що проявляються в результатах праці людини, де базовим компонентом професійної компетентності є операційно-діяльнісний, що виражається у вміннях і здібностях особистості.

Н. Кузьміна акцентує увагу на пріоритетному розвитку діяльнісного компоненту в складі професійної компетентності, розглядаючи це поняття як складне, багатовимірне, психолого-педагогічне утворення, спрямоване на виконання практичних дій як якісну характеристику ступеня оволодіння педагогом своєю професійною діяльністю, як сукупність умінь педагога та суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове й практичне знання з метою кращого вирішення педагогічних завдань [4].

У дослідженні Є. Павлютенкова професійна компетентність педагога

трактується як форма виконання суб'єктом педагогічної діяльності, обумовлена глибоким знанням властивостей перетворюваних в результаті цієї діяльності предметів, вільним володінням знарядь праці та конкретного предметного змісту [5].

Таким чином, розуміння професійної компетентності в контексті діяльнісного підходу передбачає її моделювання протягом усього процесу підготовки у вищому навчальному закладі. Але, для професійного становлення учителя необхідні такі умови організації його навчання, за яких відбувалася б реалізація потреби бути особистістю у конкретній діяльності та соціальній ситуації. Тому формування професійної компетентності відбувається у процесі діяльності, що є засобом набуття та росту професіоналізму.

Професійна компетентність майбутнього вчителя професійної освіти характеризується специфікою навчального предмету, у якому можна виділити певні підходи, що визначають стратегію навчання цього предмету й відрізняють його від інших навчальних дисциплін.

В результаті ефективного навчання з використанням комп'ютера повинна бути сформована інформаційно-технологічна компетенція, яка характеризується як інтегральна ознака цілісної особистості, що передбачає її інформаційну спрямованість, мотивацію до засвоєння відповідних знань та вмінь, здатність до вирішення мисленнєвих завдань у навчальній чи професійній діяльності за допомогою сучасних ІКТ.

Професійні комп'ютерні знання й уміння – специфічний для кожної категорії спеціалістів комплекс знань і вмінь, що відповідає рівню й змісту комп'ютеризації конкретної професійної сфери. Системні знання та вміння у галузі ІКТ – комплекс знань у галузі системного використання ІКТ у професійній діяльності, методології проектування інформаційних систем.

В якості показників інформаційної компетенції сучасного спеціаліста сфери освіти у науковій літературі виділяють:

- усвідомлення участі системи освіти у глобальних інформаційних процесах;
- готовність в освоєні ефективного доступу до практично необмеженого обсягу інформації та її аналітичної обробки;
- прагнення до формування й розвитку особистих творчих якостей, що дають можливість генерації педагогічних ідей у сучасному інформаційному середовищі з метою отримання інноваційних педагогічних результатів, а також створення власного інформаційного середовища;
- освоєння культури отримання, відбору, збереження, відтворення, представлення, передавання та інтеграції інформації;
- наявність високого рівня комунікативної культури й теоретичних уявлень та досвіду організації інформаційної взаємодії, що здійснюється в режимі діалогу;

- готовність до спільної з усіма суб'єктами інформаційної взаємодії освоєння наукового та соціального досвіду, спільної рефлексії й саморефлексії;
- готовність до застосування сучасних інтерактивних ІКТ як важливого аспекту професійного росту в умовах безперервної освіти в мінливому інформаційному суспільстві;
- здатність до моделювання та конструювання інформаційно-освітнього середовища й прогнозування результатів власної професійної діяльності.

Інформаційна компетенція становить систему комп'ютерних знань та вмінь, які забезпечують необхідний у конкретній професії рівень отримання, переробки, передавання, зберігання та представлення професійно детермінованої інформації. Структура професійної компетентності у застосуванні ІКТ передбачає як базові знання та вміння, спільні для всіх комп'ютерних користувачів, так і професійно орієнтовані, що забезпечують професійну й високу конкурентноздатність людини у професійній діяльності.

Інформаційна компетенція майбутнього учителя професійної освіти є системою знань про способи опрацювання різноманітної навчальної інформації та вміння роботи різноманітні операції із сучасними ІКТ під час навчального процесу з метою підвищення ефективності професійної діяльності [1].

Сучасний стан проблеми визначення суті та особливостей інформаційної компетенції учителя професійної підготовки повинен забезпечити позиції системного підходу та виділити вихідні положення концептуальної моделі процесу формування професійної компетентності учителя професійної освіти у застосуванні сучасних ІКТ:

- на етапі розвитку суспільства рівень професійної компетентності, здатність до самоосвіти та самовдосконалення учителя професійної підготовки значною мірою залежить від вміння застосовувати сучасні ІКТ;
- в основу структури професійної підготовки учителя професійної освіти доцільно покласти підхід інтеграції інформаційної компетенції, який повинен бути базовим для інтегрованої підготовки до використання ІКТ у професійній діяльності зазначеної категорії педагогів;
- переорієнтація професійної підготовки учителя з пасивного в інтерактивне формування професійно-значущих умінь на основі активної взаємодії із засобами ІКТ;
- індивідуальний підхід з метою формування та розвитку методичної творчості учителя професійної підготовки реалізується за допомогою ІКТ;
- творча мисленнева діяльність майбутнього учителя професійної освіти активізується засобами ІКТ під час реалізації в професійно-

педагогічній діяльності.

Однією з основних рис професійної компетентності майбутнього учителя фахової підготовки у застосуванні сучасних ІКТ є системність. Вона проявляється у тому, що в систему входять три основні частини: теоретичні основи; сучасні інформаційні засоби; дидактичне забезпечення.

Сьогодні професійну освіту розглядають як умову підготовки молодого покоління до життя в європейському співтоваристві, виховання мобільної, творчої, освіченої, моральної особистості. Однією з основних задач професійної підготовки є: навчити майбутніх студентів професії, забезпечити їх знаннями останніх досягнень науки й техніки, передового виробничого досвіду, навчити застосовувати отримані теоретичні знання й практичні навички у майбутній професійній діяльності. Набуття студентами системи знань, умінь та навичок спрямоване на формування їх професійної компетенції. Тому компетентність і шляхи її формування слід розглядати як результат навчання.

Інформаційна компетенція учителя професійної освіти як структурний компонент його професійної підготовки складається із чотирьох елементів, є не ізольованою складовою, а органічно інтегрується із кожним елементом у визначеній структурі професійної компетентності майбутнього учителя професійної освіти, що, відповідно має інформаційно-предметну, інформаційно-особистісну, інформаційно-методичну й інформаційно-комунікативну компетенції.

Перспективи подальших досліджень – можливість удосконалення та поглиблення структурних елементів професійної компетентності майбутніх учителів у процесі педагогічної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно-ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 41–45.
2. Богданова Д. А. Телекоммуникації в школі / Д. А. Богданова // Інформатика і освіта. – 1997. – № 2. – С. 35–43.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
4. Кузьміна Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьміна. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.
5. Павлютенков Е. М. Профессиональное становление будущего учителя / Е. М. Павлютенков // Педагогика. – 1990. – № 11. – С. 64–69.
6. Пискунов А. И. Педагогическое образование: цель, задачи и содержание / А. И. Пискунов // Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 59–63.
7. Хуторской А. В. Современная дидактика : учебник для вузов / А. В. Хуторской. – Спб. : Питер, 2001. – 544 с.